

De SPD op de tast

 Bernard Tuytens

 Redactielid

Nieuwe hoop voor Kohl. Dat was in vier woorden samengevat de politieke conclusie van de verkiezingen in drie Duitse deelstaten op 24 maart '96. De cijfers: in Sleeswijk-Holstein waar de SPD tot voor een paar jaar over een absolute meerderheid beschikte, zakt de SPD met 6,4 tot 39,8% ; in Rijnland-Palts daalt ze met 5 procent tot 39,8%; in Baden Württemberg met 4,3 tot 25,1%, het slechtste resultaat ooit in deze deelstaat behaald. Het zijn ongetwijfeld eindscores waarmee een partij als de SP maar al te graag zou verliezen, doch in Duitsland laten ze een bittere smaak na.

Eerder - zowel bij de Bondsdagverkiezingen van oktober '94 als bij een reeks Landdagverkiezingen - wonnen de Duitse sociaal-democraten een aanzienlijk deel terug van de uitzonderlijke verliezen die ze omwille van hun anti-eenmakingsimago hadden opgelopen. Die trend had verdere hoop gewekt voor de verkiezingsronde van maart '96. Doch de zware tegenvaller van 22 oktober '95 in Berlijn (23,6% het slechtste resultaat ginds in 45 jaar) zorgde al voor een koude douche. Toen al bleek het moeilijk vol te houden dat de Duitse kiezer bij voorkeur voor de CDU stemde bij nationale verkiezingen en voor de SPD in steden en deelstaten.

Nog geen maand later zorgde de SPD voor de politieke sensatie van het jaar '95. Geheel onverwacht stelde O. Lafontaine zich op de Parteitag van Mannheim kandidaat voor het voorzitterschap. Hij won vlot met 321 tegen 190 stemmen. Lafontaine, die de plaats innam van de wat grijze R. Scharping, zou - aldus de commentaren - de overdreven naar binnen gerichte partij nieuw leven inblazen. Lafontaine zelf adviseerde de politieke concurrenten "zich warm aan te kleden".

De eerste ernstige test (12 miljoen kiezers in drie deelstaten) na de spreekwoordelijke honderd dagen was alvast een tegenvaller. De SPD

verliest jonge kiezers aan CDU en FDP, ze ziet veel vrouwelijke kiezers naar de Groenen gaan.

Kortom, het gaat niet goed met de SPD. Waarom? Wat gaat er precies fout? Talloos veel vaststellingen liggen zo voor de hand dat ze wellicht onvoldoende verklaring bieden. Bijvoorbeeld de interne verdeeldheid. De partijtop is het onderling oneens over de na te streven nationale coalitie, over elementaire belastingkwesties zoals de CO2-taks en over de Duitse militaire rol in de wereld. Door de machtspositie die de SPD in de Bundesrat (de federale emanatie van de Länder) inneemt, bepaalt ze tot op zekere hoogte mee het beleid van de regering. Door bij wet voorziene Duitse consensusbepalingen heeft de SPD reeds compromissen gesloten over de hervorming van de gezondheidszorg, het solidariteitspact met de nieuwe, oostelijke deelstaten, de bevestiging van de geldende toelatingscontingentering van volksduitsers, en over een herziening van de asielwetgeving. Beide aspecten (de afwezigheid van eensgezindheid en het half meeregeren) remden de profileringskansen af, zo luidt de gangbare mening.

Lafontaine zocht zijn toevlucht in populisme, de aloude instant-'oplossing' waarbij ruim gedeelde angsten uitgebuit worden. Hij nam enige afstand van de EMU (Economische en Monetaire Unie van Europa), omdat Duitsers om historische redenen maagkrampen krijgen bij een mogelijk vooruitzicht van inflatie en omdat ze wellicht ongaarne het symbool van de natie, de D-Mark, inruilen voor het 'avontuur' van de euro. Alle zusterpartijen van de SPD veerden recht en wezen Lafontaine terecht. Daarnaast poogde hij tegelijkertijd van de Aussiedler (mensen van Duitse origine, die verspreid in Centraal- en Oost-Europa wonen en nu de kans krijgen naar het 'vaderland' terug te keren) een verkiezingsthema te maken. Per saldo werden de Republikaaner in Ba-

den-Württemberg er rijk van (9,1%).

Het is niet uitgesloten dat de SPD nu van haar binnenlandse politiek het spiegelbeeld van haar buitenlandse politiek zal maken. Dat betekent zoveel als ervoor kiezen geen keuze te maken. In werkelijkheid is dit een keuze voor een standpuntbepaling op reactieve manier, d.w.z. onder de vorm van een reactie op een combinatie van onverwachte externe ontwikkelingen en interne druk van een politieke, publieke of gepubliceerde opinie.

Veel zelfverklaard geniale analisten menen de bron van het onheil ontdekt te hebben. De SPD zou oog in oog staan met een levensgroot dilemma, te weten de wezenlijke verschillen tussen haar traditionele, gesyndiceerde, sociale verworvenheden verdedigende 'arbeiders'basis enerzijds en haar veeleer intellectuele, moderniserende 'bourgeois'electoraat anderzijds.

Dat dilemma was er onder W. Brandt al in de jaren '70. Bovendien is iemand als M. Schröder tegelijk een pleitbezorger van modernisering en het primaat van het economisch imperatief, van coalities met de Groenen en wordt hij gesteund door de "Seeheimer Kreis" (d.i. gematigde SPD'ers die veeleer voorstander zijn van een grote coalitie).

Ligt het aan de kwaliteit van de partijtop? Zijn de Engholms, Lafontaines, Scharpings en Schröders de mindere van figuren als Brandt, Wehner of Schmidt? Welnee. Is het allemaal de schuld van de droogklosterij van Scharping of de flamboyante allures van Lafontaine? Welnee. Wat wel des te meer opvalt is dat de degenkruising, of diplomatieker verwoord de personenkwestie binnen de leidende SPD-troïka, niet samenvalt met de structurele breuklijnen binnen de partij. Politoloog J. Rachte heeft gelijk: niemand kan bij benadering zeggen welke sujets de fond deze 'drie hoofden' werkelijk verdelen. De onderlinge strijd biedt zelfs de SPD-kiezer nog niet eens de kans in hen hun diverse affiniteiten te herkennen. In de ogen van de gemiddelde SPD'er gaat het om excessieve ego's die hun tijd verdoen met wederzijdse neutraliseringspogingen.

De SPD doet een poging Kohl te bekampen op grond van economische deskundigheid, veel minder op grond van oude of nieuwe idealen. De nu vijftigjarige SPD (gesticht in oktober '45)

zou beter moeten weten. Ze kampt - zo geloof ik - met een drievoudig probleem. Ten eerste heeft ze de eenwording weliswaar geslikt, maar nog geenszins verteerd of verwerkt. Ze heeft vooralsnog geen helder beeld geschetst van wat links binnen dat nieuwe, grotere nationale Duitse geheel zou moeten of kunnen zijn. Anders geformuleerd: ze is nog niet in het reine gekomen met het Duitse nationaliteitsvraagstuk vanuit linkse optiek. Terwijl ze het begrip Duitse identiteit door anderen laat opvullen, is ze evenmin internationalist. Ze is op de tast. Op die basis is het verre van uitgesloten dat de eenwording als nevenresultaat langzamerhand ook een wijziging in de structuur van het Duitse partijlandschap zal opleveren.

Ten tweede produceert ze - ook meer algemeen - niet langer ideeën. Ze valt tussen de plooiën. De groenen zijn eigenaar van de ecologische gedachte. Het zijn de regeringspartijen die het debat voeren over *Standort Deutschland*, de modernisering van de industrie.

Een SPD die zo goed als afwezig is in dit soort maatschappelijke debatten, het is ongezien. Van Erfurt tot *common security* (de rakettenkwestie van de jaren '80), van Bad Godesberg (1959) tot de *Ökologische Modernisierung der Industriegesellschaft* (eveneens jaren '80) was Duitsland het laboratorium van de sociaal-democratie, het moederhuis voor ideeën die - in tegenstelling met zoveel luchtspiegelingen die in Zuid-Europa opdoken - wel gerealiseerd werden. De traditionele belangrijkste producent van nieuwe politiek-filosofische ideeën, de Duitse linkerzijde, valt op door haar afwezigheid in het ideologische debat van de jaren '90. De val van de Muur (1989) betekende ook de val van de ideologische hegemonie van de SPD binnen eurolinks. Dit wil zeggen binnen de kring van niet enkel de Noordeuropese sociaal-democratie, maar - sinds de bekering tot de sociaal-democratie - evenzeer de Zuideuropese. Net voor 1989 opende de "ecologische vernieuwing van de economie" - via talloze publicaties, een rijke discussie en anderhalf partijcongres - nieuwe horizonten. Het bood bevlogen post-materialistische ademruimte in een land dat toch al de luxe kende een economisch-financieel model te zijn. Begin jaren '90 distantieerde de

partijleiding zich even behoedzaam als almachtig van deze marsrichting. Tegen de achtergrond van een snel om zich heen grijpend werkloosheidsprobleem werd opnieuw gehamerd op de klassieke sociaal-economische thema's. Doch nogal inspiratieloos. In het programma van Gotha luidde het nog dat "arbeid de bron van alle rijkdom en van alle cultuur is en omdat nuttige arbeid slechts in de maatschappij en door de maatschappij mogelijk is, behoort de opbrengst van de arbeid onverkort, van gelijk recht, aan alle leden der maatschappij". Het is nu Delors - overigens op het SPD-congres van Mannheim - die waarschuwt voor een complete vermarkting van de samenleving en voor het defensief waarin de factor arbeid in Europa dreigt te geraken, zo merkte het Nederlandse *Socialisme en Democratie* (PvdA) op.

Inspiratie halen bij de ideeën van de Duitse zusterpartij of beter: deze omsmeden voor eigen nationaal gebruik, bood de Vlaamse socialisten eerder een stevige ruggesteun. Dat wordt nu wellicht vervangen door ideeën afkomstig uit de Zuideuropese partijen die in de oppositie beland zijn (de PS France en wellicht ook de PSOE). Die houden bijvoorbeeld een hogere mate van protectionisme in, wat niet echt in ons belang is. Voorlopig houdt men het er binnen de Coppie-tersgroep op dat het discours van Petrella en de zijnen een haak aan de muur is voor inhoudelijke vernieuwing. Het zal ongetwijfeld moeten verrijkt worden. Zeker is dat het in geen geval een draagvlak vormt zoals de ideeën van de Duitse sociaal-democratie dat in het verleden deden.